

ÅGP MARTORN

NATURVÅRDSÅTGÄRDER 2016

I ÖSTERGARN PÅ ÖSTRA GOTLAND

Sammanfattning

Martorn är en rödlistad växt som finns på ett sjuttioal platser längs södra Sveriges kuster. Den är sedan år 2009 föremål för ett nationellt åtgärdsprogram för hotade arter. En av landets rikare förekomster finns längs en kuststräcka i Östergarn på östra Gotland. 2016 beslutade Länsstyrelsen i Gotlands län att låta gräva bort snår av vresros längs den kuststräckan, för att gynna martorn.

Grävarbetet genomfördes som planerat, och kompletterades med täckning av ett mindre vresrossnår. Åtgärderna följdes upp under växtsäsongen. Resultatet är att nästan all vresros är borta, dock finns en del rotbitar kvar, och de kommer att fortsätta skjuta skott. Martornplantorna har vuxit som vanligt i området, och det återstår att se om nya plantor kan etableras i de blottlagda ytor där vresrosen grävts bort.

"Let the sky rain potatoes;
let it thunder to the tune of Green-sleeves,
hail kissing-comfits and snow **eringoes** [sea-holly],
let there come a tempest of provocation..."

— Falstaff, Act 5, scene v, "The Merry Wives of Windsor", William Shakespeare

Bakgrund

Förekomst

Europa

Martorn (*Eryngium maritimum*) förekommer i flera olika delar av Europa: kring södra delarna av Östersjön, på brittiska öarna, i västra och södra Europa, vid Medelhavet bort till Svarta havet.

Sverige

Arten är känd längs södra Sveriges kuster, från norska gränsen, runt sydkusten upp till Öland och Gotland, med ett avbrott i Blekinge, där den har försvunnit.

Gotland

På Gotland finns några tiotal lokalområden med martorn, varav ett antal på gotska sandön. Ett av de viktigare områdena på själva Gotland är ett avsnitt av kusten norr om Sysne udd i Östergarn.

Status

Martorn växer i sand och grus, ofta på utsatta ställen nära havet. Den påverkas negativt av såväl igenväxning som alltför starkt slitage. Man kan anta att den historiskt har gynnats av extensiv betesdrift på de ofta väldigt lågavkastande marker där den finner sitt livsrum.

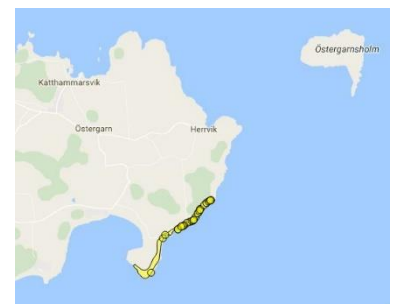
Den är en rödlistad art i Sverige. Hotkategori i aktuell rödlista är starkt hotad (EN), och så har det varit länge. Förekomsterna ligger långt från varandra, och på de flesta håll har antalet plantor minskat fortlöpande. Det är alltså prioriterat att förbättra livsbetingelserna för växten. Den är fridlyst i hela landet. 2009 publicerades ett åtgärdsprogram för hotade arter, för martorn. 2013 lades en reviderad lista över åtgärder till (Naturvårdsverket 2009).

martorn: aktuell känd utbredning i Sverige

Uppdraget

En påtaglig negativ påverkan är igenväxning med stora snår av vresros. Som ett led i genomförandet av åtgärdsprogrammet beslöt länsstyrelsen att låta gräva upp vresros längs kusten mellan Natviksudden och Sysne udd i Östergarn. Aktuellt uppdrag gick ut på att förbereda och stödja grävarbetet, följa upp och dessutom komplettera med att täcka över en vresrosförekomst, i kunskapsutvecklande syfte.

martorn: förekomster i Östergarn på sydöstra Gotland

Genomförande

Förberedelser

Antalet martornplantor i området räknades i förväg av länsstyrelsens personal. Vresros-förekomsterna identifierades och markerades med käppar. I större ytor fälldes unga tallar för att underlätta grävarbetet.

Grävarbete

Själva grävningen genomfördes av lokal entreprenör, under veckan 23-27 maj 2016. Körningen skedde med grävmaskin med galler-skopa, för att kunna skaka ur sand och grus ur rötterna. Allt material kördes därifrån med dumper. Avstämning och samråd gjordes med entreprenören under gång.

Täckning av ett vresros-snår

Alla vresrosförekomster i området grävdes bort, utom en mindre yta (ca 1 m²). Det var en förekomst i ren kalkstensklapper, mellan kalkhällar i vattenlinjen och sandig mark straxt innanför. För att komplettera erfarenheter från Västkusten, där man framgångsrikt har täckt ihjäl vresros i sandiga marker, täcktes det lilla snåret med presenning. Det gjordes 14 juni.

Skyltning

Ett antal informationsskyltar sattes upp, både de allmänna om martorn och specifika om de aktuella åtgärderna. Stranden är ett omtyckt strövområde, och under sommaren även välbesökt av campare m.fl.

innan grävning: snår av vresros, markerat med käppar

unga tallar är fällda och grävarbete pågår

Uppföljning under växtsäsong

Området besöktes 1-2 gånger per månad under perioden juni-oktober, för kontroll av martornplantor, skyltar, presenning m.m.

Avlägsnande av rotskott

I oktober drogs ett antal plantor bort, plantor som vuxit upp från rötter som blivit kvar.

Avlägsnande av presenning

I november togs presenningen bort.

Dokumentation

Ett antal fotografier har tagits under processen. Under grävarbetet i maj gjordes ett inslag i lokalpressen ([Gotlands allehanda](#), 24 maj).

efter grävning: en blottlagd sandyta

vresros täckt av presenning

Resultat

I såväl sandiga som steniga marker blev resultatet av grävarbetet förhållandevis gott. Marken återställdes till blottlagda men släta ytor, som får växa igen. Några martornsplantor har säkerligen gått förlorade, men de allra flesta har vuxit som vanligt längs kuststräckan. En del av vresrosens rötter har ofrånkomligen blivit kvar i jorden, och i några fall skjutit nya skott, som sedan dragits upp. På en liten fläck där maskinen inte kommit åt fanns en mer orörd rotfilt kvar. Vresrossnåret under presenningen var helt vissnat men sannolikt inte alldeles dött.

Kommentar

Det blir intressant att följa upp i vad mån martorn kan etablera sig med nya plantor i de blottlagda ytorna. Ytan som täcktes med presenning behöver övervakas. Det kommer att finnas anledning att återkommande dra bort skott av vresros i de grävda ytorna, i mån av resurser. Målet skulle vara att få bort den växten helt och hållet från området. Det blir förstås en fråga om kostnader. Mest resurseffektivt är nog om det vore möjligt att få några av de berörda markägarna (marken är samfällad så det finns ett antal) att engagera sig i att på sikt få bort vresrosen helt.

Referenser

ArtDatabankens databas för artfakta.
Naturvårdsverket. 2009. Åtgärdsprogram för martorn 2008-2012. Rapport 5940.

rotstumpar av vresros som blivit kvar efter grävning skjutit skott

vresros som varit täckt av presenning under växtsäsongen

Skylt

Här genomför vi åtgärder för att gynna martorn

Martorn *Eryngium maritimum* liknar en tistel. Den är grov, ett par decimeter hög och till färgen gragrön. Bladen är handflikiga och taggiga i kanten. Blommorna är små och blållila.

Martorn har minskat kraftigt och är bedömd som starkt hotad (EN) på den svenska rödlistan. Det betyder att det finns en påtaglig risk att den försvinner helt ur vår svenska flora. Idag förekommer den på Gotland, norra Oland och utmed kusten från östra Skåne till norra Bohuslän. Arten är fridlyst.

Länsstyrelsen genomför åtgärder för att gynna martorn genom att gräva bort vresros *Rosa rugosa*. Vresros är en främmande art som hör hemma i nordöstra Asien. Den bildar ogenomträngliga snår som håller på att ta över många av våra havsstränder, och då även växtplatser för martorn.

Åtgärder för martorn kommer dessutom att gynna andra sandlevande arter och förhoppningsvis göra stranden mer tillgänglig för besökare.

Hot mot martorn

- Igenväxning
- Tramp
- Plockning
- Invasion av främmande arter

Åtgärder under säsongen maj-oktober 2016

- Bortgrävning av vresros
- Övertäckning av vresros med presenning

Kontakt:
Lena Almqvist, David Lundgren
Tel växel: 010-223 90 00
Länsstyrelsen i Gotlands län

